
Sportethik. Regeln – Fairness – Doping, red. Cl. Pawlenka, Ethica mentis Verlag, Paderborn 2004, ss. 328.

Sport jest tak stary jak etyka, ale łączność sportu z etyką jest czymś względnie nowym. Można powiedzieć, że sporty i etyka mają tę samą ojczyznę, jest nią Grecja. W 776 roku przed Chrystusem zostają po raz pierwszy zorganizowane igrzyska olimpijskie starożytności. Posiadały one religijno-kulturowy charakter. Dzisiaj znaczenie „igrzysk nowożytnych” jest inne, inne są też formy powiązania sporu z etyką.

Sport stał się w ostatnich dziesięcioleciach fenomenem niezwykłym i to w podwójnym sensie. Po pierwsze jest adresowany do mas, uprawianie sportu jest na czasie, należy do sposobu bycia nowoczesnego człowieka. Po drugie jest adresowany do super sportowców, wydarzeń i osiągnięć przekraczających granice zdrowej wyobraźni.

Jeśli sport jest na czasie, a osiągnięcia super sportowców więcej niż zadziwiają (część przeraża – do czego człowiek jest jeszcze zdolny), to – trzeba powiedzieć otwarcie – etyka sportu, zamyślenie nad sportową aktywnością sportowców i działaniem je otaczającym, trenerami i funkcjonariuszami nie jest na czasie. Etyka sportu nie wypracowała do tej pory jej należnego miejsca w sporcie i społeczeństwie. Dlaczego? Etyka sportu jako teoretyczna refleksja nad specyficznym obszarem ludzkiej działalności należy do obszaru etyki stosowanej. Dlaczego brak takiej refleksji? Dlaczego nie ma zainteresowania etyką sportu? Winny jest chyba sam sport. Sportu nie można przecież brać poważnie, sport to „fikcyjny świat w świecie rzeczywistym”. Czym są problemy pojawiające się w sporcie w stosunku do problemów politycznych, gospodarczych, społecznych, czy religijnych. Sport i jego problemy stanowią specyficzny świat w świecie, dlatego problemy sportu w stosunku do problemów świata są znaczące, budzące podziw i przerażające banalnością. Można wymienić jeszcze jedną przyczynę braku zainteresowania etycznego zamyślenia nad sportem: sport jest fenomenem bardzo złożonym. Etyka sportu jest usytuowana w filozofii

sportu, a ta nie może się obejść bez filozoficznej antropologii. Jeśli w filozofii zostaje zagubiony nurt metafizyczny, to obraz człowieka zostaje zamazany, nie można dotrzeć do jego istoty, nie można powiedzieć na czym polega życie osobowe.

Zebrane prace mają przedstawić aktualny stan dyskusji dotyczącej sportu, zostały one podzielone na trzy działy: I. Reguły, II. Fairness, III. Doping.

I część: *Zasady* (s. 29-118), pierwszy blok tematyczny poświęcony określeniu reguł i zasad sportu, co ma znaczenie fundamentalne, dlatego stanowi punkt wyjścia rozważań. Reguły w sporcie mają charakter konstytutywny i regulatywny, one ustanawiają i ograniczają sportową aktywność, one stanowią o sensie, logice sportu. Blok składa się z 7 artykułów, których zasadnicze tezy należy przybliżyć:

- B. Suits, *Czym jest gra z zasadami?* – analizuje, dzięki czemu sport różni się od innych dziedzin życia społecznego i podejmuje próbę zdefiniowania gry z zasadami (Regelspiel), jako szczególnego rodzaju ukierunkowanej działalności, charakteryzującą się zmienną logiczną zależnością między celem i regułami. Oprócz tego autor bada istotę reguł gry, stosunek reguł gry do reguł moralności, zastanawia się nad tym, czym jest zwycięstwo w grze.
- Ten sam autor w drugim artykule: *Gra z zasadami i paradoks* pokazuje, że paradoks w sporcie polega na tym, iż jednocześnie pragnie się grać i pragnie się wygrać, ten paradoks stanowi o „własnej logice i własnej istocie gry”.
- R.S. Kretchmar w pracy: *O sensie gry z zasadami: jej źródła i korzyści* wskazuje na konstytutywne i regulatywne reguły dla adekwatnego zrozumienia reguł. Człowiek jest – według niego – istotą grającą, współzawodniczącą, dlatego pociąg do gry, zabawy, mierzenia siły jest rozwojowo-biologicznie i antropologicznie ugruntowany.
- W rozważaniach: *Struktury zasad, przestrzeganie i przeprowadzanie zasad w sporcie* E. Emrich – V. Papathanassiou analizują i opisują funkcje, znaczenie i prawomocność reguł gry w polu napięcia między prawem i moralnością. W tym kontekście analizują i opisują kompetencje sędziego, który jest odpowiedzialny za zachowanie interesów gry i grających. Sędzia winien być sumieniem moralnym.

-
- G. Drexel, *O filozofii, grze językowej i regułach u późnego Wittgensteina – próby interpretacji z perspektywy sportu* – krytykuje dotychczasowe rozumienie działania zgodnego z regułami według obiektywnie skodyfikowanych reguł, będących – według niego – działaniem modelowym. Działanie w sporcie bazuje na subiektywnych zasadach, które w ramach wspólnoty je praktykującej osiągają określoną obiektywność i powszechną zgodność, tzw. źródłowe ujęcie reguł.
 - Cl. Pawlenka, *Sport jako sztuka? Różnica między esencjalnym i formalno – estetycznym pojęciem konstytucji* – konfrontuje „niecelową celowość” (Suits) z „celowością bez celu” (Kant), aby pokazać kategorialne, teoriopoznawcze i normatywne różnice między sportem i sztuką.
 - T. Gerstmeier, *Uzasadnienie sportu...* – podejmuje próbę uzasadnienia sportu i jego reguł przez przybliżenie istoty osoby. Osoba jest najwyższym dobrem i ostatecznym celem. Zdefiniowanie sportu i jego reguł winno spoczywać na antropologicznej podstawie.

II część: *Fairness* (s. 119-224), druga grupa tematyczna koncentruje się wokół uczciwości w sporcie. Współzawodnictwo sportowe może prowadzić i prowadzi do konfliktu między zachowaniem reguł gry i zachowaniem reguł moralności. W sportowym wysiłku można mówić o uczciwości: względem samego siebie, względem partnera i względem przyjętych reguł. Uczciwością, rzetelnością w sporcie zajmuje się w tym tomie 9 autorów następujących artykułów:

- H. Lenk, *Fairness współzawodnictwa, moralność kojarzenia i strukturalna sytuacja dylematu* – bada źródła i przesunięcia znaczeniowe uczciwości w zawodach sportowych, podaje jej zasadnicze elementy, rozróżnia między formalną i aformalną uczciwością oraz analizuje strukturalną sytuację dylematów w sporcie wyczynowym.
- K. Ott, *Podstawowe elementy sprawiedliwości w sporcie* – przedstawia centralne uwarunkowania istoty uczciwości w sporcie w sytuacji zwycięstwa i przegranej, równości szans, postępowania odpowiadającego regułom, szacunku względem przeciwnika jako płaszczyzny dla ustalenia powszechnej zasady sprawiedliwości, aby uzasadnić dobrą, sprawiedliwą aktywność sportową.

- V. Caysa, *Na czym polega rzetelne obchodzenie się z ciałem?* – praca ta nawiązuje do wcześniejszych prac zajmujących się ekologiczną koncepcją ciała ludzkiego. Autor stara się wyznaczyć granice i sposoby obchodzenia się z własnym ciałem. Analizy wybiegają w bliższą i dalszą przyszłość naznaczoną przez medycynę, biologię i technikę genową oraz wizję patentowania genetycznie zmienionego ciała sportowca. Caysa próbuje stworzyć podstawy do legitymizacji praw ciała w kontekście cielesnego bytu osoby ludzkiej. Ciało musi mieć swoje prawa, bo osoba ludzka ma nienaruszalną godność.
- M. Volkamer, *Tego się nie robi* – ten artykuł odbiega formą od innych, jest swoistego rodzaju „perełką literacką”. Autor wskazuje na granice argumentacji, tak że budzi uśmiech, bo mamy do czynienia z rzeczą oczywistą i przerażeniem, bo oczywistość dla wielu nie jest oczywista. Skrót całego myślenia: porządny człowiek nie oszukuje! Kto jest porządnym człowiekiem? Ten, kto nie oszukuje! A dlaczego on nie oszukuje? Bo jest porządny! Nie ma żadnego racjonalnego argumentu za tym, aby nie oszukiwać? Oczywiście, że są takie argumenty! Ale porządny człowiek ich nie potrzebuje!
- P. Prohl, *Po śladach Fairness – przyczynek za wprowadzeniem fenomenologicznej perspektywy do koegzystencjalnej etyki sportu* – stawia tezę, że adekwatna etyka sportu może powstać tylko przez odkrycie specyfiki sportu, nie może być czymś „przyłożonym” do sportu z zewnątrz. W drugiej części artykułu zajmuje się uczciwością w sporcie z perspektywy utylitarystycznej, kulturowej i antropologicznej.
- Fr. De Wachter, *Sport i prawa człowieka* – twierdzi, że moralna jakość sportu i istotne aspekty praw człowieka przynależą strukturalnie do istoty sportu. Uczciwość w sporcie stanowi o jego sensie, a opiera się na zaakceptowaniu równości praw i szans. Sport ma do czynienia z ludzkimi wartościami.
- E. Franke, *Etyczne wyzwanie estetycznego świata sportu – dla nauki o sporcie* – stawia pod znakiem zapytania etyczną odpowiedzialność nauki o sporcie w obliczu postępu technicznego, pokazuje pustkę treściową świata sportu otwartego na wszelkiego rodzaju instrumentalizację. Pustka treściowa jest polem nieograniczonego i w niczym niepohamowanego myślenia bicia nowych rekordów.

- E. König, *Etyka i racjonalizacja celu technologicznego sportu* – na tle racjonalizacji wartości i celów przybliża rozwój nowoczesnych zawodów sportowych, zmierzających do całkowitej technologizacji, a tym samym nihilizacji. Na przykładzie dopingu autor ukazuje łączność między logiką rozwoju, technologicznym *apriori* i etycznym *aposteriori* oraz wynikające z tego konsekwencje dla *homo sportivus*.
- W.J. Morgan, *Jakie etyczne zamyślenie nadaje się do sportu* – uważa, że przyczyną zła – nie tylko w sporcie – jest powszechnie propagowany narcyzm i egoizm, skłaniający do opuszczenia wspólnoty wartości.

III część: *Doping* (s. 225-316). Do dopingu zalicza się – negatywnie mówiąc – wszystko, co jest zabronione. Zakazami problemu się nie rozwiąże, jest to – jak sport – problem złożony, mają w nim swój udział polityka i prawo, medycyna i farmakologia, indywidualne ambicje i interesy narodowościowe. W tej części zaprezentowano 7 prac:

- D. Mieth, *Doping – perspektywy etyczne* – wychodząc od rozwoju w nowoczesnym sporcie pokazuje rozmaite aspekty problemu dopingu: polityczne, prawne, medyczne, farmakologiczne, etyczne, strukturalne. Według niego doping jest naruszeniem przyjętych praw i obowiązków między mającym bezpośrednio i pośrednio udział w sporcie.
- E. Meinberg, *Doping w sporcie jako znak pluralizmu w etyce* – uważa, że coraz częstsze przypadki dopingu są wynikiem pluralizmu etycznego. Wydaje się, że jest to znak najpierw metafizycznego i w jego następstwie moralnego zagubienia człowieka. Dlatego przez nakreślenie antropologicznych perspektyw daje on konstruktywną propozycję pozwalającą na orientację w złożonej problematyce dopingu.
- B. Rünsch – Trill, *Doping – grzech w sporcie – uwagi sceptyczne* – krytykuje doping z pozycji podstawowych wartości tradycyjnej moralności, jak np.: naturalność i autonomia nieobecnych nie tylko w sporcie, ale również w życiu społecznym. Nie może istnieć „czysty”, dobry sport w „brudnej”, złej rzeczywistości społecznej.
- Fr. De Wachter, *Reguły dopingu jako reguły gry?* – bada, o ile doping zagraża i godzi w sens sportu. Doping niszczy istotę sportu.

- H. Hastedt, *Ethik, Heuchelei und das Doping* – to sceptyczna wypowiedź odnośnie naturalności jako kryterium dla dopingu.
- B. Irrgang, *Jak nienaturalny jest doping? Antropologiczno-etyczne myśli odnośnie podniesienia skali przeżyć i osiągnięć* – doping jest fenomenem w społeczeństwie, w którym narkotyki, alkohol, tytoń, środki farmakologiczne i techniczne nie są żadnym tabu. Dlatego pytanie: czy w takim społeczeństwie idea naturalności ma jeszcze dla kogoś jakieś znaczenie?
- Cl. Pawlenka, *Doping w sporcie w polu napięcia między czymś naturalnym i sztucznym* – apologizuje naturalność, aby uzasadnić zakaz dopingu. Prawo naturalności odgrywa centralną rolę w walce z dopingiem.
- S. Guldenpfennig, *Doping genetyczny ante portas? Rozważania nad stosunkiem genetyki do sportu* – konfrontuje partykularną etykę sportu z uniwersalną moralnością społeczną, opowiada się za zakazem dopingu genetycznego na podstawie naruszenia kulturowo – etycznej struktury sensu sportu. Doping genetyczny jest nowym wariantem starego problemu, otwiera on nowe możliwości i nowe zagrożenia.

Na ostatnich stronach są dane dotyczące autorów, spis osób i pojęć, s. 317-328.

Zebrane w tym tomie prace nie roszczą sobie pretensji do wyczerpania tematu, one ukazują różnorodność podejść, propozycji i rozwiązań zasadniczych problemów dotyczących etyki sportu. Sport jest jednym z największych i najbardziej zadziwiających fenomenów ostatnich dziesięcioleci, „wypełnia” on życie jednostek i narodów, dlatego warto i trzeba poświęcić mu więcej uwagi.

Jerzy Machnac